

Till Berlin

TILL BERLIN

Expresslinjen

Helsingfors-Stettin

med

„Ariadne“

Nordens modernaste passagerareångare

Förord.

Denna lilla publikation är afsedd i främsta rummet för sådana resande till kontinenten, som kunna ägna blott en jämförelsevis kort tid för vistelsen i Berlin och önska utnyttja dessa få dagar till att med minsta möjliga tidsförlust lära känna de viktigaste sevärdheterna. Förf. tager därför framför allt hänsyn till dem som ännu alls icke eller blott flyktigt känna Berlin. Men äfven den som redan är något förtrogen med staden, torde här finna en och annan praktisk och nyttig vink. Utgifvaren har särskildt vinlagt sig om att inskränka sig till det allraviktigaste, med uteslutande af detaljer och vidlyftiga beskrifningar; i stället har ett större utrymme ägnats åt sådana omständigheter som för turisten hafva en praktisk betydelse och möjliggöra för honom att snabbt och utan onödiga utgifter finna sig tillrätta i världsstaden.

Expresslinjen Helsingfors-Stettin.

Linjen *Helsingfors-Stettin* har utan tvivel för sin billighet och snabbhet städse varit den mest omtyckta vägen för turisttrafiken till kontinenten. Detta framgår tydligast af den omständigheten, att den ångare som hittills upprätthållit denna linje, slutligen visat sig otillräcklig för denna uppgift.

Finska Ångfartygs-Aktiebolaget har därför beslutit sig för att från och med detta år insätta på linjen en ny, stor, enkom för dess behof beställd ångare, som, hvad komfort och säkerhetsåtgärder beträffar, öfverträffar samtliga ångfartyg i vår handelsflotta.

Ångaren har erhållit namnet

„Ariadne“

och begynner med sina turer i april d. å. Då några närmare uppgifter om ångarens utseende och utstyrsel icke torde sakna intresse för den resande allmänheten, må här införas en kort beskrifning af densamma.

Byggt år 1914, mäter „Ariadne“ i längd 97,5 m och i bredd 13,2 m vid en djupgång af 6,6 m. Den drivs af en modern tripleexpansionsmaskin om 3300 ind. hkr., har en dräktighet af 2500 ton och gör 15 knop i timmen.

Ångaren får fyra däck, öfverst ett promenaddäck, som sträcker sig från kommandobryggan för om midskepps längst akterut med vindskärmar föröfver samt däckshus, inrymmande röksalong, buffet och spelsalong.

På öfre promenaddäck finnes den stora rymliga röksalongen med väggar af amerikansk valnöt med skulpturer, taket hvitt och golvet

.....

i marmor mosaik. Madrasseringen af rödt läder med möbler af polerad valnöt och marmor bord. Akterom maskinskylligheten är inrättad en rymlig spelsalong, hållen i polerad mahogny, taket hvitt och mahogny, samt golvet belagt med „interlocking rubber tiling“. Madrasseringen af blågrått läder.

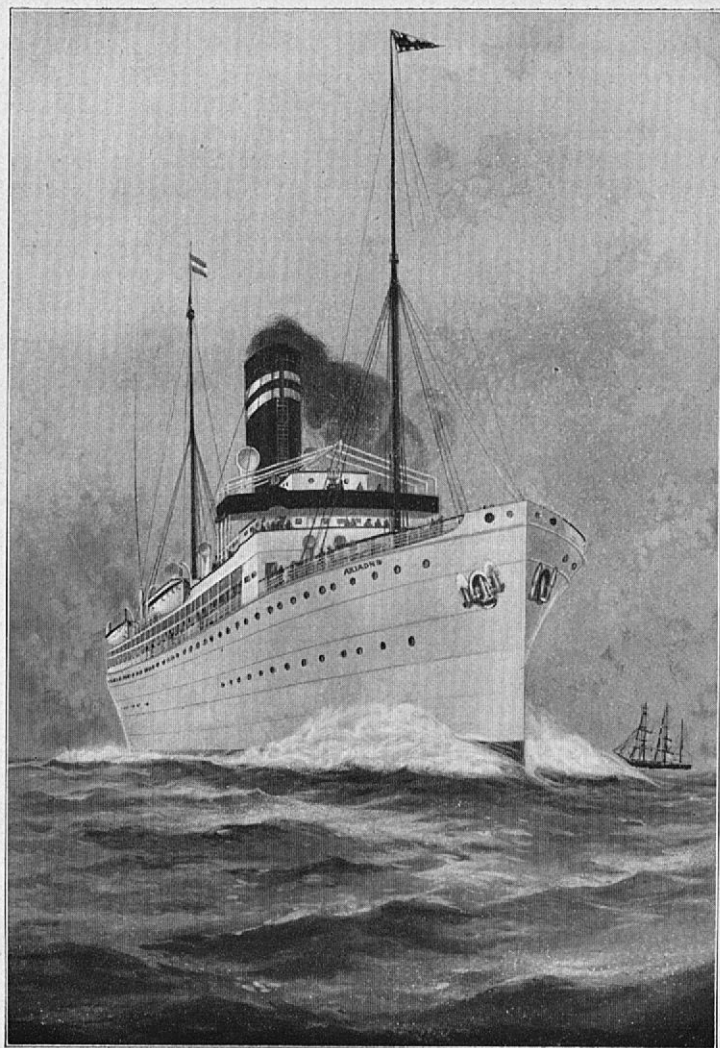
Förom röksalongen finnes en intäckt afdelning med stora fönster och bekväma korgstolar och soffor, hvarest passagerare, som äro rädda för drag, kunna hvila sig och fullt skyddade för all vind njuta af den friska hafsluften. Härifrån leda tvänne dörrar för öfver till ett stort öppet däck med fri utsikt öfver förskpet. Äfven här äro mycket bekväma soffor jämte hvilstolar placerade. En fem fot hög barriär på förkant tvingar vinden betydligt öfver ens hufvud.

Från den intäckta afdelningen leder en trappa upp till den rymliga kommandobryggan med kaptens- och navigationshytten. Man befinner sig här fem trappor upp, lastrummen oberäknade, och har en utmärkt utsikt öfver det ståtliga fartyget. Särskildt värkar det stora akterdäcket storslaget med sina breda gångar inramade af soffor och de många lifbåtarna, hvilka sistnämnda äro försedda med de modernaste inrättningar för utsättandet af desamma.

Genom breda, bekväma trappor kommer man ned till hufvuddäcket, där ett stort antal förstaklass hytter äro belägna vid ett system af rymliga korridorer.

Hytterna äro hvitmålade med tapetsering i grön moquette samt gardiner för fönster och dörrar i samma stil. Damsalongen akterut är panelad i lönn och afrikansk valnöt med inläggningar och madrassering i terracotta af friese, golvet lagt med parkett och piano byggt i stil med salongen. — Matsalen i ek värkar ytterst elegant, men lugn med inläggning af vackra enkla mönster. Plats finnes för 150 personer. Mellan dessa båda salonger löper en korridor med mahognyväggar och smakfulla fyllningar och pilastrar, samt golvet belagt med „interlocking rubber tiling“ hvilket väl rättast översättes med „gummi mosaik“. På sidorna om denna gång äro lyxhytterna belägna, hållna i hvitt med smala guldlistor. Med sina stora fönster, bekväma järnsängar jämte fällstol, lavoar samt klädsåp i mahogny, inge de en försäkran om den angenämaste och komfortablaste resa öfver Östersjön.

Samtliga dessa salonger hafva stora fasettslipade glastrutor omgifna af stillfulla gardiner på skulpterade kornischer. Luftiga sky-

„Ariadne“.

light insläppa dager och frisk luft, speciellt värkar det kolossala skyligheten i matsalen med sin kupol af färgade glas storartadt.

På hufvuddäcket har också underbefälet sina hytter och messrum. Manskapets skans är placerad längst föröfver. Underdäcket inredes för andra och tredje klass passagerare. Inalles kommer ångaren bekvämt att kunna taga 286 passagerare, de flesta på första klass.

Säkerhetsåtgärderna motsvara de strängaste fordringarna. Lifbåtarnas antal är 8, hvarje rymmande 40 passagerare eller sammanlagt 320 personer. En af dessa är försedd med motor tillräckligt stark för att kunna bogsera alla de öfriga. Båtarna sjösättas mycket snabbt genom Welins patentdevertar. Lifbälten finnas i tillräckligt antal för samtliga passagerare. För eldsläckningen finnas på hvarje däck brandposter med färdigt påskrufvade slangar i glasskåp.

Fartyget kommer äfven att fördes med trådlös telegraf.

* * *

För 1914 äro „Ariadnes“ turer fastställda på följande sätt:

Afg. från Stettin	onsdagar	2. ¹⁵ e. m.
„ „ Swinemünde	„	5. ¹⁵ „
Ank. till Reval	fredagar	7. ⁰⁰ f. m.
Afg. från „	„	8. ⁴⁵ „
Ank. till Helsingfors	„	11. ⁴⁵ „
Afg. från „	lördagar	2. ⁰⁰ e. m.
Ank. till Reval	„	6. ⁰⁰ „
Afg. från „	„	8. ⁰⁰ „
Ank. till Swinemünde	måndagar	7. ⁰⁰ f. m.
„ „ Stettin	„	11. ³⁰ „

Man kan äfven gå ombord eller i land i Swinemünde och därigenom vinna några timmar.

Biljettpris.

För enkel resa Helsingfors—Stettin eller Reval—Stettin I. klass Mk. 56.—, II. klass Mk. 40.—, III. klass Mk. 20.—. För lyxhytter uppbäres ett tillskott af Mk. 28.— och för privathytter Mk. 20.— och Mk. 12.— allt efter hyttens läge.

För barn mellan 2 och 12 år erlägges halfva biljettpriset.

För returbiljetter beviljes ingen rabatt.

Måltiderna äro i I och II klass obligatoriska och kosta Mk. 12.— för resan mellan Helsingfors—Stettin och Reval—Stettin.

Passagerare som gå i land eller ombord i Swinemünde åtnjuta härför ingen prisnedsättning.

* * *

Mellan Swinemünde och Stettin å ena sidan samt Berlin och Hamburg å andra sidan hafva följande tågförbindelser anslutning till „Ariadnes“ turer:

	15. 6.—15. 9.	28. 6.—5. 9.	15. 5.—15. 9.	
Afg. Swinemünde:	7. ⁵²	11. ⁵⁹	12. ²²	4. ⁰⁴
Ank. Berlin:	10. ⁵⁹	3. ¹⁴	3. ²⁰	7. ²⁸

	15. 6.—15. 9.	
Afg. Swinemünde:	7. ⁵²	1. ²⁵
Ank. Hamburg:	2. ²⁵	9. ⁰⁷

	27. 6.—15. 8.	
Afg. Stettin:	1. ²⁷	1. ³⁸
Ank. Berlin:	3. ³⁹	3. ⁴³
Afg. Stettin:	2. ²²	
Ank. Hamburg:	9. ⁰⁷	

		29. 5.—30. 9.	
Afg. Berlin:	9. ⁴⁰	10. ⁴⁹	12. ¹⁵
Ank. Stettin:	11. ⁴⁹	1. ⁵⁵	2. ¹⁹

	28. 6.—16. 8.	27. 6.—31. 8.	15. 5.—15. 9.	27. 6.—31. 7.
Afg. Berlin:	10. ³⁴	12. ⁴⁹	1. ⁰²	2. ¹⁹
Ank. Swinemünde:	1. ⁴⁹	3. ³⁹	4. ¹⁵	6. ⁰⁸
Afg. Hamburg:	8. ⁵⁰			
Ank. Stettin:	2. ⁴⁵			
Afg. Hamburg:	8. ⁵⁰			
Ank. Swinemünde:	4. ¹⁷			

Öfriga förbindelser till utlandet.

Utom expresslinjen Helsingfors-Stettin upprätthåller Finska Ångfartygs-Aktiebolaget ännu följande ångbåtsförbindelser med utlandet:

Helsingfors—Hangö—Köpenhamn—Hull.

„Titania“

och

„Arcturus“

Från Helsingfors tisdag kl. 7 e. m.
 „ Hangö onsdag kl. 4 e. m.
 Ank. Köpenhamn fredag morgon.
 Från „ „ kl. 10 f. m.
 Ank. Hull söndag middag.

Från Hull onsdag e. m. beroende
 af tidvattnet.
 Från Köpenhamn lördag kl. 12 midd.
 Ank. Helsingfors måndag morgon.

Åbo—Hangö—Köpenhamn—Hull.

„Polaris“

och

„Urania“

Från Åbo fredag afton.
 „ Hangö lördag kl. 4 e. m.
 Ank. Köpenhamn måndag morgon.
 Från „ „ kl. 12 midd.
 Ank. Hull onsdag e. m.

Från Hull lördag e. m. beroende
 af tidvattnet.
 Från Köpenhamn tisd. kl. 12 midd.
 Ank. Åbo torsdag morgon.

OBS.! Lördagsbåten från Hangö och Hull anlöper Slite på
 Gotland från 23 maj till slutet af september.

Turist-Linjen

St. Petersburg—Helsingfors—Hangö—Stockholm:

„Wellamo“, „Uleåborg“, „von Döbeln“, „Tornea“.

Juni, Juli, Augusti.

Från St. Petersburg måndag, onsdag,
 fredag kl. 4 e. m., lördag*)
 kl. 6 e. m.
 Från Helsingfors (via Hangö) tisdag,
 torsdag, lördag, söndag
 kl. 11.30 f. m.
 Ank. Stockholm måndag, onsdag,
 fredag, söndag f. m.

Från Stockholm (via Hangö) tisdag,
 onsdag*), torsdag, lördag
 kl. 6.30 e. m.
 Från Helsingfors onsdag, torsdag,
 fredag kl. 10 e. m., söndag kl.
 8 e. m.
 Ank. St. Petersburg måndag, torsdag,
 fredag, lördag midd.

OBS.! Under maj och oktober månader två turer och under
 september månad tre turer i veckan enligt närmare turlista.

*) Onsdagsturen från Stockholm vidtager den 17 juni, lördags-
 turen från St. Petersburg den 20 juni.

.....

OBS.! **Mariehamn.** Under Juni, Juli & Augusti anlöpes Mariehamn af lördagsbåten från St. Petersburg (Wellamo) och onsdagsbåten från Stockholm.

OBS.! **Hangö.** Under Juni, Juli & Augusti anlöpes icke Hangö af lördagsbåten från Stockholm.

Agenter: **Stettin:** Gustav Metzler. **Hull:** John Good & Sons, Ltd. **Köpenhamn:** Fritsche & Co. **Stockholm:** Aktiebolaget Nyman & Schultz, Nordisk Resebureau, Operahuset. **St. Petersburg:** Hj. Höckert, Wasilij Ostrow, Finlanskaja Pristan, Nordisk Resebureau, Grosse Stallhof-Strasse 29, C:i Internationale des Wagons Lits, Newsky 22. **Reval:** Carl F. Gahlnbäck. **Moskwa:** E. Garbell, Kusnetskij Most, Haus des Fürsten Gagarin. Nordisk Resebureau, Hotel Metropole. **Berlin:** Verkehrsbureau „Norden“, Unter den Linden 30, Schwedisches Reisebureau, Unter den Linden 23. **Åbo:** A.-B. Joh. Gust. Wikeström O.-Y. **Hangö:** Karl Boström. **Helsingfors:** Finlands Turist- och Resebureau N. Esplanadg. 21.

Inledning.

Under benämningen „Grossberlin“ förstår man hela den komplex af städer och förstäder som småningom uppstått omkring det egentliga Berlin. Ehuru dessa städer och orter i kommunalt afseende förblifvit själfständiga samhällen för sig, äro de dock så tätt sammanvuxna med den egentliga hufvudstaden att de tillsammans bilda en enda mäktig världsstad. Denna räknar öfver tre millioner invånare och omfattar en areal af 63 □ km.

Centrum bildar den del, som begränsas af de två förnämsta gatorna, i norr af „Unter den Linden“ och i söder af Leipzigerstraße. Den västra gränsen för detta centrum är Leipziger Platz och Brandenburger Tor, den östra Schlossplatz och Dönhofsplatz. I midten genomskäres det från norr mot söder af den tredje stora hufvudgatan, Friedrichstrasse. Naturligtvis har Grossberlin ännu en mängd gator och platser, där trafiken ej är mindre storstadsaktig än i centrum (t. ex. trakten vid rådhuset, Spittelmarkt, Alexanderplatz o. s. v. i öster, Potsdamerstrasse, Wittenbergsplatz m. fl. i väster.). Men den egentliga affärs- och turisttrafiken koncentrerar sig dock i den nämnda centrala delen, där icke blott de största affärshusen och hotellen befinna sig, utan också en del af de viktigaste sevärdheterna och nöjeslokalen.

Den breda boulevarden „Unter den Linden“, som sträcker sig från Brandenburger Tor till kejsarliga slottet, är Berlins förnämsta och vackraste gata. Här försiggå de festliga intågen af militärisk eller officiell karaktär. Palats, enstaka lyxhotell och offentliga byggnader bilda gatufrenten. Ingen spårvägstrafik får störa „Lindens“ aristokratiska prägel. Affärslifvet inskränker sig här endast till några de dyraste lyxbutiker, afsedda för turistmillionären. Publiken här rusar icke och trängs icke, utan flanerar i behaglig „dolce far niente“-stämning.

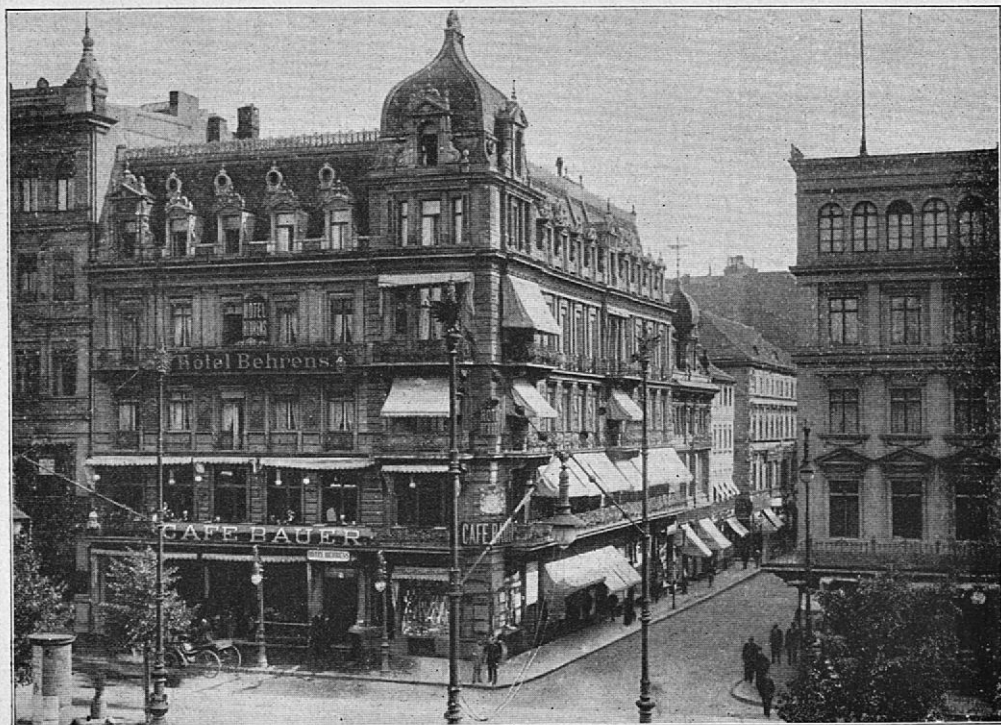
Norra hörnet af „Unter den Linden“ och „Friedrichstrasse“.

En helt annan karaktär erbjuda Friedrichs- och Leipzigerstrasse. Trots en liflig affärsrörelse bär den förstnämnda gatan dock hufvudsakligast prägeln af ett internationellt turistlif, tack vare de talrika stora restaurangerna och nöjesetablissemanten. Den egentliga affärsådern och brännpunkten för den största trängseln är dock Leipzigerstrasse. Här finnas de mest betydande och mest besökta affärshusen och här rör sig den lifligaste spårvägstrafiken mellan „Westen“ och „Osten“. Sin kulminationspunkt uppnår denna trafik på Leipziger Platz, som utgör föreningspunkten mellan centrum och alla västliga stadsområden.

För dem som förfoga öfver endast några dagar i Berlin och som vilja använda sin tid så praktiskt som möjligt, må här meddelas några vinkar och råd, huru man bäst indelar sin dag för *sevärdheter*, *inköp* och *nöjen*. I de tre följande kapitlen gifva vi några praktiska upplysningar, vidare en öfversikt af de viktigaste *sevärdheterna* och slutligen förslagsvis ett program för en 2-dagars och en 10-dagars vistelse i Berlin.

Då de egentliga *sevärdheterna* i regeln äro öppna endast till kl. 3, måste denna del af programmet ägnas förmiddagen. Att beakta är att berlinaren (såsom öfverhufvud alla tyskar) äter middag mellan 12—3. En färdig menu (som äfven å goda restauranger icke är dyr) kan fås i regeln endast under denna tid. Men äfven å restauranger där uteslutande à la carte-servering äger rum (ss Kempinski) är det bäst att spisa nämnda tid. Om söndagen är det rådligt att uppsöka en restaurang före kl. 1, emedan då öfveralt råder en oerhörd trängsel, ty berlinaren har för vana att denna dag äta ute. Praktiskt är att söka förena ett besök af bestämda *sevärdheter* med beseende af anmärkningsvärda gator, platser, monument o. s. v. Så lär man t. ex. känna „Unter den Linden“ på samma gång som man besöker museerna, slottet och domen; ett besök i riksdagshuset kan man förbinda med en färd genom Tiergarten; en föreställning om „Stadtbahn“ får man, när man från „Bahnhof Friedrichstrasse“ (obs! särskild uppgång för lokaltrafiken) far till den internationella konstutställningen vid „Lehrter Bahnhof“; till Zoologischer Garten må man fara med „Untergrundbahn“, en *sevärdhet*, som hvar och en ovillkorligen bör lära känna.

Ett besök i ett af de stora *varuhusen* (Warenhaus) må ingen underlåta, äfven om man ej har för afsikt att köpa något, ty något köptvång föreligger ej. Äsikten att man här köper „billigt och dåligt“

Södra hörnet af „Unter den Linden“ och „Friedrichstrasse“.

är en fördom. Varornas kvalitet kan godt jämföras med specialaffärernas ja t. o. m. öfverträffar dem ibland. På e. m. kl. 4—7 är trängseln dock i varuhusen så oerhörd, att man endast med stor tidsförlust kan köpa sig något; därför väljer man hellre förmiddagen för detta ändamål. För den, som har ett större antal inköp att göra, är det bäst att genast vid en kassa anhålla om en s. k. „Sammelbuch“, hvarigenom man undviker att måsta betala för hvarje köp särskildt, utan i stället får betala allt på en gång. Af de stora varuhusen är *A. Wertheim* arkitektoniskt det mest sevärda, samt äfven eljest det mest besökta. Jämbördiga därmed äro äfven *Tietz* vid östra ändan af *Leipzigerstrasse* (*Dönhofsplatz*) samt „*Kaufhaus des Westens*“ vid *Wittenbergplatz*. Ett besök i det sistnämnda kan man förbinda med en färd till *Zoologischer Garten*, då den underjordiska elektriska banan har en haltpunkt vid *Wittenbergplatz*. Samtliga varuhus arrangerade tidtals specialförsäljning af bestämda varor, som man då kan få köpa till särskildt billiga pris i goda kvaliteter. Stora annonser i söndagsnumren i de dagliga tidningarna tillkännagifva om dessa försäljningar (t. ex. „*Weisse Woche*“ för inköp af linnesaker af alla slag o. s. v.)

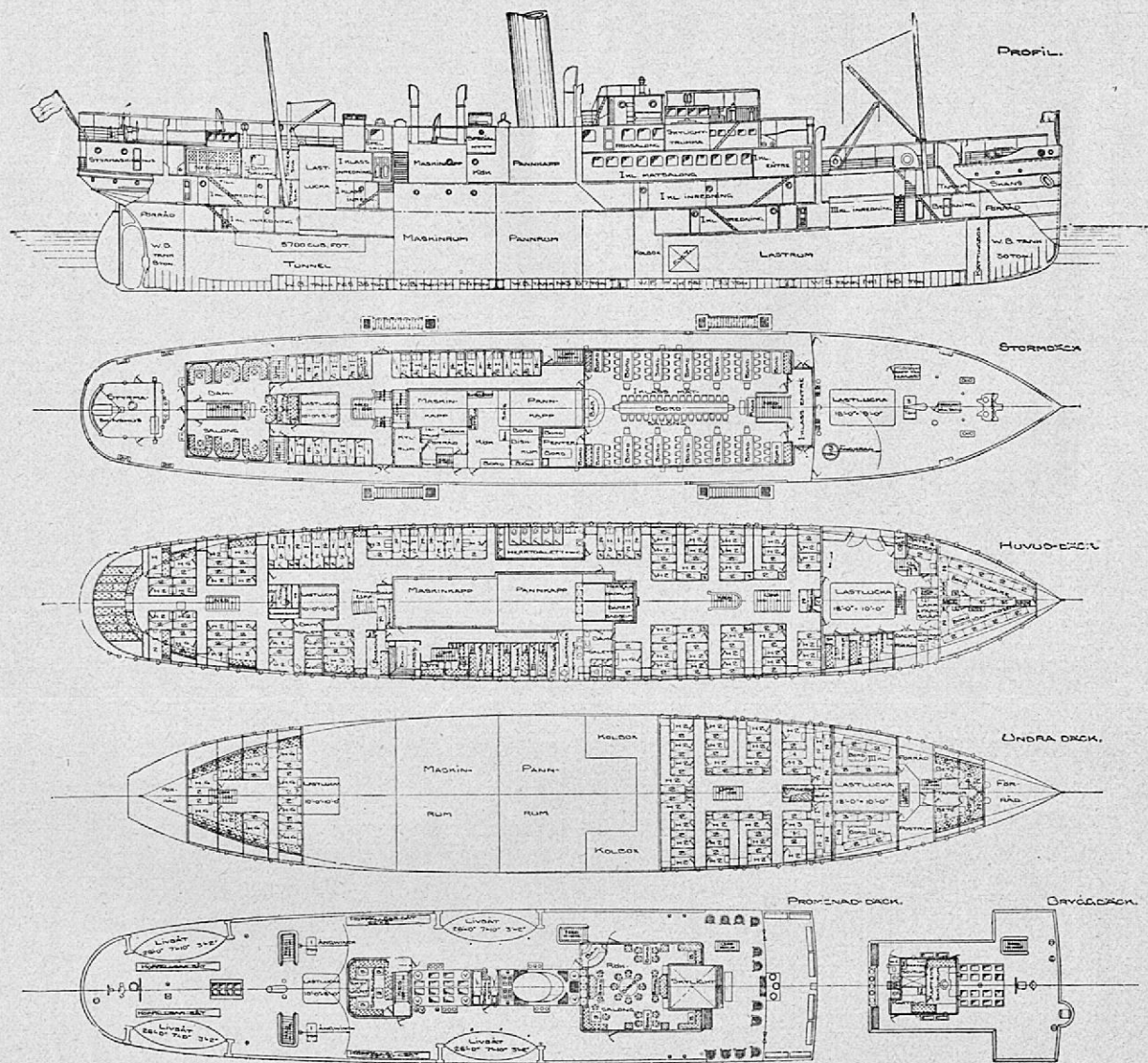
Beträffande nöjen må följande vinkar vara tillfyllest: „*Deutsches Theater*“ och „*Lessingtheater*“ stå i spetsen för den dramatiska konsten. I „*Kammerspiele*“ spela om sommaren oftast blott gästtrupper. Pikanta salongsstycken i fransk genre odlar „*Trianontheater*“. Hofteatrarna äro slängda under juli och augusti. Stora utstyrselstycken (s. k. „*Ausstattungsstücke*“) och revyer (med en text som i sina lokala anspelningar icke alltid förstås af en främling) hafva „*Apollo*“ och „*Metropoltheater*“ på sina program. Den utmärkta varietén i „*Wintergarten*“ är värd ett besök. En särskild attraktion för utlänningar som vilja lära känna Berlins nattlif, erbjuder „*Palais de danse*“ (i *Metropolteaterns* hus), där den eleganta demimonden infinner sig till dans kl 11 på aftonen (entré 5 mk). Också i några förnämna restauranger t. ex. *Riche* vid „*Linden*“ samt i de talrika cabarets (där föreställningen börjar först efter kl. 11 e. m.), kan man studera världsstadens nattlif. Cirkusarna äro öppna endast om vintern. Mycket att rekommendera är ett besök i „*Lunapark*“ i *Halensee* med dess imposanta restaurationsterrasser och talrika nöjen och öfverraskningar i amerikansk stil. Man far dit billigast med spårvägslinjen *A.* från *Linkstrasse* (vid början af *Potsdamerstrasse*).

DIMENSIONER.	
LONGER RR	260'-0"
BREED MALLAD	43'-6"
DJUP TILL AWWN	28'-9"

S. S. ARIADNE.

SKALA 1:200.

LASTRUMSVOLYMER PÅ GÄRNING OCH UNDER BALK.	
FÖRNUM MED TRUMMA	25600 F ³
AKTERNUM	9100 "
AKT. MELLOF M. TRUMMA	7500 "
SUMMA =	42200 F ³

Nya företag och jättenöjesetablissemanger (Eispalast, Admiralsgartenpalast o. s. v.) uppstå lika så hastigt som de åter försvinna, så att det är endast genom de dagliga tidningarna man kan informera sig öfver världsstadens senaste sensation.

I. Några praktiska upplysningar.

För norrifrån kommande tåg finnas tvänne bangårdar: *Lehrter Bahnhof* för tåg från Hamburg och Lübeck och *Stettiner Bahnhof* för tåg från Köpenhamn och Stettin. Bärare (Gepäckträger) ombestyr bagage (taxa: för koffert t. o. m. 25 kg 25 Pf., för hvarje 25 kg mera 10 Pf.). Man kan äfven öfverlämna frambefordrandet af bagaget till hotellet åt transportbolaget „BzBg“ (= Bahnamtlich zugelassene Berliner Gepäckbeförderung), som har kontor på hvarje bangård. Afgiften är jämförelsevis billig; bagaget allämnas efter några timmar på hotellet, utom då man anländer på kvällen, i hvilket fall man får sitt bagage först följande morgon. Dock bör man städse närvara själf vid förtullningen, i händelse denna icke undanstökats under resan.

Bostad och förplägnig.

Bland de otaliga hotellen och pensioner må här för sådana resande som första gången besöka Berlin nämnas några mera centralt belägna billigare sådana:

Hotell: *Schlössers Hotel*, Jägerstr. 17, rum 3—5 Rmk.; *Friedrichshof*, Friedrichsstr. 93, 3—6 Rmk.; *Westfälischer Hof*, Neustädtische Kirchstr. 13, 2½—6 Rmk.; *Prinz Wilhelm*, Dorotheenstr. 14, 2½—6½ Rmk.; *Frankfurter Hof & Helvetia*, Mittelstr. 5/6, 2—5 Rmk.; *Kronprinz*, Luisenstr. 20, 2—8 Rmk.

Pensioner: *Porsch*, Charlottenstr. 50/51, 4½—14 Rmk.; *Schultz-Vielhack*, Französische Strasse 21, 4—8 Rmk.; *Cranz*, Kronenstr. 6, 3—8 Rmk.; *v. Engelbrecht*, Dorotheenstr. 29, 4½—5½ Rmk.; *Kirstein*, Potsdamerstr. 13; *Damenheim*, Königgrätzerstr. 62.

Vinrestauranger: i alla första klassens hotell; *Hiller*, Unter den Linden 62; *Dressel*, Unter den Linden 50; *Haus Trarbach*, Behrenstrasse 47 (middag kl 12—5, 2—3 Rmk.); *Kempinski & Co.*, Leipzigerstrasse 25, billig och bra (mycket besökt); *Rheingold*, Bellevuestr. 19,

(jätteetablissemang); *Kaiserkeller*, Friedrichstr. 178; *Traube*, Leipzigerstrasse 117; *Winzerstuben*, Leipzigerstr. 31 (uppsluppen stämning på kvällarna).

Ölrestauranger: *Linden-Restaurant*, Unter den Linden 44; *Zum Schultheiß*, Unter den Linden 56 och Potsdamerplatz; *Siechen*, Behrenstrasse 23 och Potsdamerplatz; *Patzenhofer*, Friedrichstr. 71; *Pschorrbräu*, Friedrichstr. 165; *Sedlmayer zum Spaten*, Friedrichstr. 172; *Weihenstephan*, Friedrichstr. 176; *Löwenbräu*, Französische Strasse 25. Karaktäristiska för Berlin äro de otaliga billiga *Aschingers Bierquellen*.

Caféer: *Bauer*, Unter den Linden 26; *Viktoria-Café*, Unter den Linden 46; *Josty*, Bellevuestr. 21; *Kaiser-Café*, Friedrichstr. 176; *Kerkau*, Behrenstr. 48.

Nöjen.

Bland **teatrar** må nämnas:

Königliche Oper, Unter den Linden.
Königliches Schauspielhaus, Gendarmenmarkt.
Deutsches Theater, Schumannstr. 13a.
Kammerspiele, An der Kronprinzenbrücke.
Neues Theater, Schiffbauerdamm 5.
Trianon-Theater, Georgenstr. 9.
Kleines Theater, Unter den Linden 44.
Lustspielhaus, Friedrichstr. 236.
Neues Schauspielhaus, Motzstr. 80.
Metropol-Theater, Behrenstr. 55 (revyer och ballett).

Varietéer:

„Wintergarten“ i Centralhotel vid Bahnhof Friedrichstraße.
Apollo-Theater, Friedrichstr. 218.
Eispalast, Lutherstr. 22/24.
Luna-Park, Halensee.

Kommunikationerna äro i Berlin ypperliga. Utom af ett otal spårvägar, autobussar och hästomnibussar förmedlas trafiken af den under åren 1874—82 byggda *Stadtbahn* som genomlöper staden från ost till väst, den 1867—77 byggda *Ringbahn* för de norra och de södra stadsdelarna, samt den 1896—1902 byggda snabbgående elektriska *Hoch- und Untergrundbahn* som numera förenar de mest aflägsna stadsdelar med hvarandra. Någon mindre rundtur på den

senare bör under inga vilkor försummas. Hästdroskorna undanträngas år för år af automobilerna och användas knappast mer.

Under sommarmånaderna anordnas sällskapsrundturer genom staden bl. a. af: *H. Käse*, afgår kl. 10 och kl. 3, Unter den Linden 46, afgift Rmk. 3.50; *Union*, Unter den Linden 22, kl. 10 och kl. 3, 3 tim., afgift Rmk. 5.—; *Wallroth*, Unter den Linden 27, kl. 10½ och 3½, 3 timmar, Rmk. 3.50.

Post och telegraf: Hufvudposten Königstrasse. Adressen för närmaste postkontor är angifven å hvarje brevlåda. Nästan vid hvarje postkontor finnes äfven telegrafkontor. Expressbref (Rohrpostbrief) befordras med den s. k. *Rohrpost* inom 1—2 tim. till adressaten (25 och 30 Pf.) *Porto* inom Grossberlin 5 Pf.; inom Tyskland och Österrike-Ungern bref 10 Pf., brevkort 5 Pf.; till utlandet bref 20 Pf., brevkort 10 Pf. För utfående af rek. och assur. försändelser erfordras pass.

Mynt. 1 Reichsmark (= 100 Pfennige) lika med Fmk. 1.25. Förekommer i följande myntslag: 1 och 2 Pfennig (koppar); 5, 10 („Groschen“) och 25 Pf. (nickel); 50 Pf., 1, 2, 3, och 5 Mark (silfver); 10 och 20 Mark (guld); 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1000 Mk. (sedlar).

Bad. *Admiralsbad* Friedrichstr. 101—102 (dyrt lyxbad); *Admiralsgartenbad* Alexanderplatz 3; *Augustenbad* Köpenickerstr. 60/61; *Verein der Wasserfreunde* Königgrätzerstr. 19 o. s. v.

Tidningar: *Berliner Tageblatt* (demokratisk); *Vossische Zeitung* (liberal); *Der Tag* (med en särskild litterär och vetenskaplig bilaga, med rubriker tryckta i rött, „der rote Tag“), *Berliner Lokalanzeiger* (partilös); *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* (offiziös); *Tägliche Rundschau* (tysk national); *Berliner Zeitung am Mittag* („Bezett“ = B. Z.); om måndagarna utkommer den pigga demokratiska „*Die Welt am Montag*“ o. s. v.

Resebyråer: *Amtliches Reisebureau im Potsdamer Bahnhof* (öppet 8—7, sönd. 9—1); *Weltreisebureau Union*, Unter den Linden 22; *Internat. Bureau der Schlafwagengesellschaft*, Unter den Linden 57/58; *Verkehrsbureau Norden*, Unter den Linden 30; *Schwedisches Reisebureau*, Unter den Linden 22/23.

II. Sevärdheter.

Gamla museum (Altes Museum)

vid Lustgarten midt emot slottet. Öppet alla dagar (utom måndagar) 10—4, söndagar 12—6, fri entré. Uppfördt under åren 1824—28 i grekisk stil af Schinkel. Skulpturgruppen, hästtämjare, framför slottet är en kopia efter de antika originalen å Quirinalplatsen i Rom.

I förhallen, till höger om ingången, finnas marmorbildstoder af tyska konstnärer och konstlärda. Genom hufvudingången kommer man tillförst i den s. k. „Rotunde“, en vacker kupolsal, där skulpturgalleriet börjar. De här uppställda värken härstamma från den romerska konstens senaste tid och äro för det mesta icke särskildt betydande. Från „Rotunde“ kommer man i den långa och smala „Nordsaal“, härifrån till venster till „Westsaal“ och till höger till „Ostsaal“. I „Nordsaal“ grekiska skulpturer från V århundradet. Anmärkningsvärda äro bland dem följande nummer: 7. Amazon, möjligen efter Polyklet; 193. Hermafrodit (IV århundradet); 208. Dansande menad (utan hufvud). I „Ostsaal“ romerska skulpturer: 342. Caesars byst; 384. Caracallas byst. I „Westsaal“ grekiska skulpturer från V och IV århundradet: 1482. Grafpelare från en flickas graf, ett framstående verk af den äldsta konsten; 1455. diktaren Anakreons byst. Bakom „Westsaal“ två mindre salar: „Etruskischer Saal“ med reliefer och sarkofager och „Archaischer Saal“ med grekiska skulpturer från VI århundr. I Kristus, bland dem anmärkningsvärd No. 308. man med skägg, framstående alster af fornattisk konst.

Från „Nordsaal“ leder en dubbeltrappa till öfre våningen, det s. k. „Antiquarium“, som är indeladt i femton mindre salar och innehåller arbeten af antik småkonst, broncer, statyetter, guldsmedsarbeten, glas, kaméer, vaser, terracoller o. s. v. Intressantast är den i sal No. 4 uppställda berömda „Hildesheimer Silberschatz“, en år 1868 vid Hildesheim uppgräfd bords- och köksservis som tillhört en förnäm romare, antagligen från Augustus tid, kanhända ett byte från striden i Teutoburger skogen.

Nya museum (Neues Museum)

är beläget bakom det gamla museet; från det sistnämnda leder en gång från „Nordsaal“ till Neues Museum. Öppet hvardagar (utom måndagar) 10—4, söndagar 12—6. Fri entré.

Det uppfördes 1843—55. I jordvåningen befinner sig det *egyptiska museet*, en af de mest betydande samlingar i sin art. I 12 salar finnas här delvis kronologiskt ordnade samlingar af gammalegyptisk konst och konstindustri: obelisker, skulpturer, sarkofager, fat, grafstenar, reliefer, skarabeer, metallarbeten och andra gräflynd och antikviteter.

I första våningen befinner sig samlingen af *gipsafgjutningar*. Andra våningen inrymmer *kopparstickskabinettet*: 300 000 blad samt teckningar, illustrerade handskrifter från XI—XVI århundradet m. m.

Tills uppförandet af ett nytt Pergamon-museum blir slutfördt, befinna sig de viktigaste *pergameniska skulpturerna* i pelarhallen framför östra sidan af Neues Museum.

På borgen Pergamon i Mindre Asien uppförde konung Eumenes II omkring 180 f. Kr. ett stort altare till åminnelse af en seger öfver de asiatiska Gallierna och invigde det åt Zeus. Altarets ytor omramades af en 2½ m. hög marmorfris, som föreställde gigantomakin, d. v. s. gudarnas och titanernas kamp med de halfdjuriska giganterna. Under åren 1878—1880 uppgräfdes denna skatt af ingenjör Karl Humann på bekostnad af tyska staten. Gigantomakin är det omlångrikaste minnesmärke af grekisk plastik som bevarats till våra dagar och ett värdigt motslycke till Parthenon-skulpturerna.

Nationalgalleriet (Nationalgalerie)

befinner sig bakom Neues Museum. Öppet: torsdagar 1—6, söndagar 12—6, de öfriga dagarna 10—6. Torsdagar är entrén 1 mk., fredagar, lördagar 50 Pf. de öfriga dagarna fri.

Den i form af ett korintiskt tempel uppförda byggnaden blef 1876 fulländadt och innehåller ett rikt och godt urval af det tyska måleriets mästerverk från slutet af XVIII århundradet till våra dagar. Den „Nazarenska“ skolan är här förträffligt representerad. Den häpnadsväckande mångsidigheten hos Adolf Menzel lär man ingenstädes så väl känna som här. Också af Feuerbach och Böcklin innehåller samlingen några af de bästa arbeten. Ett litet men godt urval af utländska, isynnerhet franska, konstnärer ger en föreställning om de impulser som den tyska konsten mottagit utifrån.

Kejsar Fredrik museum (Kaiser Friedrich - Museum)

befinner sig på Museumöns västra udde vid Montbijoubron. Öppet hvardagar (utom måndagar) 10—6, söndagar 12—6. Entré tisdagar och onsdagar 50 Pf., de öfriga dagarna fri.

Museet byggdes 1897—1903. Jordvåningen innehåller på nordsidan *gammalkrisliga, byzantiska, romaniska och gotiska skulpturer* och tillverkningar af *koptisk och persisk-islamisk konst* äfvensom afgjutningar af tyska skulpturer; på sydsidan *tyska skulpturer* (och enstaka taflor), kopior af italiensk skulptur samt en utställning af *mynt och medaljer*.

I öfre våningen befinner sig den berömda *tafvelsamlingen* som innehåller ett utomordentligt stort antal af konstens mästerverk. Från den gamla nederländska skolan äro särskildt anmärkningsvärda dörarna till det stora altaret i Gent, det berömda betydelsefulla verket af bröderna *van Eyck* (sal 72). Till den gammaltyska skolans pärlor höra *Holbeins* porträtt af köpmannen Giszze och *Albrecht Dürers* klassiska porträtt, framför allt det världsberömda porträttet af Hieronymus Holzschuher (sal 67). Af den holländska skolan är *Frans Hals* utomordentligt väl representerad (sal 59). Äfvenså är samlingen af *Rembrandts* taflor här en af de största i sitt slag: „Daniels Vision“, „Kyska Susanna“, „Mennonitpredikanten Anslo med fru“ (sal 61) o. s. v. Af den *italienska skolan* äro de gamla mästarna bäst representerade; observera särskildt: *Fra Angelico* „Yttersta Domen“ (sal 32). Af särskildt anmärkningsvärda arbeten må här ännu följande framhållas:

Jan van Eyck, mannen med nejlikan (sal 70); *Hugo van der Goes*, „Herdarnas tillbedjan“ (sal 69); *Rubens*, „Diana och nymfer öfverfallna af satyrer“ (sal 63); *Donatello*, „Johannes Döparen“ (sal 36); *Botticelli*, „Madonna“ (sal 38); *Botticelli*, „Madonna med musicerande englar“ (sal 38); *Sebastiano del Piombo*, porträtt af en romersk dam (sal 43); *Carlo Crivelli*, „Madonna med helgon“ (sal 46); *Velasquez*, porträtt af en spansk dam (sal 49).

Konstindustrimuseum (Kunstgewerbemuseum)

Prinz Albrechtstrasse. Öppet hvardagar (utom måndagar) 10—4, söndagar 12—6. Fri entré.

Innehåller en utomordentligt rikhaltig samling *konstindustriella arbeten* från medeltiden till nyaste tid: möbel, metallarbeten, väfnader,

glasmålerier, porsliner, bokkonst, tapeter, o. s. v. o. s. v. Särskildt anmärkningsvärdt: sal 30; möbel från drottning Marie Antoinettes boudoir i Versailles. I stora kupolsalen 51: en af de största samlingar italiensk majolika som öfverhufvud existerar. Mellersta kupolsalen 65: bordssilfver, tillhörande rådet i staden Lüneburg; 36: sillverfat från XV och XVI århundradet, år 1874 inköpta för 660,000 Rmk.

Etnografiska museet (Museum für Völkerkunde)

Königgrätzerstr. 120. Öppet alla dagar (utom tisdagar) 10—4. Fri entré.

I jordvåningen belinna sig de *förhistoriska samlingarna* och *Schliemanns trojanska fynd*, i de båda öfre våningarna de *etnologiska samlingarna*, som i rikhaltighet och vetenskapligt värde tälla med dem i British Museum.

Museum för hafsforskning (Museum für Meereskunde)

Georgenstr. 34/36. Öppet måndagar, onsdagar, lördagar 10—3, söndagar 12—4. Fri entré.

Museum för naturforskning (Museum für Naturkunde)

Invalidenstr. 43. Öppet måndagar, onsdagar, torsdagar, lördagar 10—4, söndagar 12—6. Fri entré.

Rikspostmuseum (Reichspostmuseum)

Leipzigerstr. 16. Öppet måndagar, tisdagar, torsdagar, fredagar 10—2, söndagar 12—2. Fri entré.

Åskådliggör kommunikationsväsendets hela utvecklingshistoria.

Ravenés'ska tafvelsamlingen (Ravené'sche Gemäldesammlung)

Wallstr. 58 (port. II). Öppet tisdagar, fredagar 10—2. Fri entré.

Innehåller framför alt goda taflor från Berliner och Düsseldorfer skolan.

Hohenzollernmuseet (Hohenzollernmuseum)

Montbijouplatz 69. Öppet hvardagar (utom lördagar) 10—3, söndagar 11½—2. Entré 25 Pf.

Innehåller en kulturhistoriskt värdefull samling af minnen från de brandenburg-preussiska härskarna och deras tid.

„Unter den Linden“ och monumentet af Fredrik den Store.

Museet för Mark Brandenburg (Märkisches Museum)

Märkischer Platz. Öppet dagligen (utom lördagar) 10—3. Fri entré.

Innehåller konst- och kulturhistoriska antikviteter, hvilka hänföra sig till Mark Brandenburgs och staden Berlins historia.

Tyghuset (Zeughaus)

Unter den Linden vid Slottsbron. Öppet alla dagar (utom lördagar) 10—2, söndagar 12—3. Fri entré.

Berlins imponerande barockhus jämte slottet, byggt 1694—1706. Innehåller ett intressant vapen- och krigsmuseum och den brandenburg-preussiska arméns minnes'empel. Framför tyghuset det vackra

Monumentet af Fredrik den Store

af Rauch, modelleradt 1840—51. Intressanta äro framför allt de omkring monumentet stående figurerna i naturlig storlek, som framställa konungens samtida,

Kungliga slottet.

Kungliga slottet (Das königliche Schloss).

Ingång från Lustgarten, portal IV. Öppet hvardagar 10—1, söndagar 11 ½—1 ½. Inträdeskort à 50 Pf. i venslra slottsgården. Hvarje halftimme föras turisterna omkring i slottet. Under 18 och 19 århundradet har slottet småningom genom successiva om- och tillbyggnader erhållit sitt nuvarande utseende.

De år 1888—89 inrättade kejserliga boningsrummen äro icke tillgängliga. Vacker är den inre slottsgården, ett mästerverk af Schlüter. Af festsalarna äro isynnerhet följande sevärda: i norra flygeln „Rote Drap d'or-Kammer“ och „Rittersaal“, i västra flygeln „Weisser Saal“ och „Schlosskapelle“.

Västerom slottet befinner sig det pompösa, men föga tilltalande *nationalmonumentet* öfver Kejsar Wilhelm I. af R. Begas. Däremot lönar det sig att kasta en blick på det bakom slottet på Kurfürstenbrücke stående vackra

Ryttarmonumentet af den Store Kurfursten

af Schlüter från 1698-1703, det betydelsefullaste alstret af tysk barockkonst.

Brandenburger Tor.

Domen (der Dom)

Lustgarten. Öppen hvardagar 10—6. Fri entré. Gudstjänst söndagar kl. 10 och kl. 6. Uppförd i italiensk högrenässans 1894—1905 med en kostnad af 11½ millioner mark.

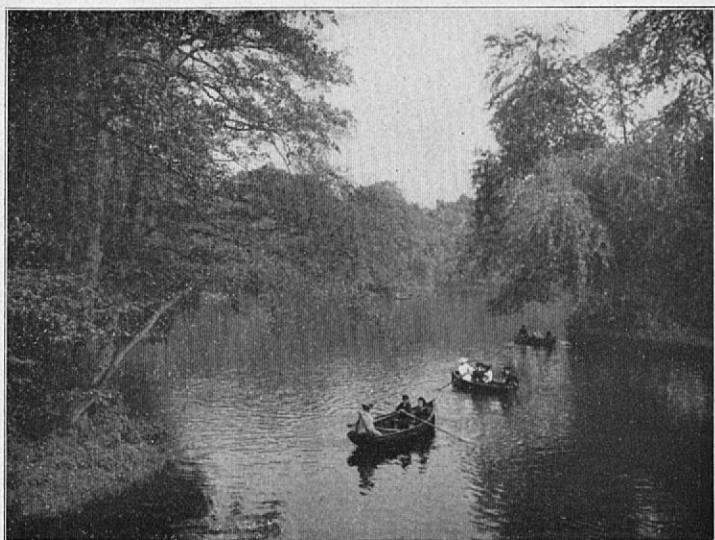
Slottet och mausoleet i Charlottenburg

Öppet hvardagar 10—6, söndagar 11—6. Inträdeskort à 25 Pf. högra slottsflygeln.

Slottet byggdes 1695—99, mausoleet 1810. I det sistnämnda är högljudt samtal förbjudet. Beaktansvärda äro marmorbilderna af drottning Luise och konung Fredrik Wilhelm III af Rauch.

Riksdagsbyggnaden (Reichstagsgebäude)

är tillgänglig för turister (portal V, nordsidan) hvardagar kl. 9, söndagar kl. 1 och 1½. Entré 30 Pf. Inträdeskort till tribunen (kostnadsfritt) under riksdagens session kan man erhålla ½ tim. före sessionens början i portal V.

Parti från Tiergarten.

Framför riksdagsbyggnaden på den monumentala Königsplatz
höjer sig

Nationalmonumentet af Furst Bismarck

af Reinh. Begas. Åttäck 1901. Västerut

Die Siegessäule,

upplörd 1869—73 af granit, sandsten och brons till minne af kriget
1870—1871.

Brandenburger Tor,

en under åren 1788—91 efter motiv af propyleerna i Athen upp-
förd triumfport, bärande ett kopparfyrspann, som år 1807 bortfördes
af fransmännen til Paris, men återhämtades 1814.

Tiergarten

hör till de mest storartade parkanläggningar och är genom sitt läge
midt i de nya stadsdelarna för Berlin af oskattbart värde. Sitt nu-

Siegesallee.

varande utseende erhöjll denna naturpark först under kejsar Wilhelm II. Skogen rensades, vägar anlades, en mängd marmorbildstoder uppställdes (Lessing, Goethe, drottning Luise, Richard Wagner m. fl.). Den sydöstliga delen af Tiergarten och Siegesallén äro på e. m. omtyckta promenader. Den mycket förhånade

Siegesallee

är helt och hållet ett värk af Wilhelm II., som här lät uppställa 32 marmorbildstoder af brandenburg-preussiska härskare och hvilka alla nästan utan undantag äro prof på en föga originell bi'dhuggarkonst.

Varuhuset A. Wertheim

Leipzigerstr. 126—130 och 132—137. År 1897—1904 uppfördt af Messel; den utpräglade typen af ett modernt affärshus. Det inre af huset är sevärdt (intet köptvång), i den mellersta ljusgården finnes en stor bronsstaty af Manzel, föreställande arbetet. Sevärda äro äfven

konstflitsafdelningen och utställningssalen för mattor. I första våningen befinner sig terummet, restaurationen och byrån för försäljning af teater- och konsertbiljetter m. m.

Zoologischer Garten.

Station för Stadt- och Untergrundbahn. Öppet dagligen från kl. 6½ på morgonen till kl. 10 på kvällen. Entré 1 Rmk. Om söndagar öfverfullt. Anlagd åren 1841—44. Storartad hufvudrestaurang; middag i vinafdelningen kl. 1—8 à 3½ Rmk., i ölafdelningen à la carte. Vid Kurfürstendamm det år 1913 uppförda sevärda *Aquarium*. Djursamlingen omfattar öfver 1300 arter, af dessa äro flere icke representerade i andra zoologiska trädgårdar. Den utländska fågelvärlden är inrymd i 400 separatburar. Utfodringstid mellan 6—7 på aftonen (onsdag halva roldjuren fastedag).

Botaniska trädgården.

Man far med Wannseebanan (Potsdamer Bahnhof; hvarje 10 minut afgår tåg) till stationen *Dahlem*, härifrån har man 8 min. till botaniska trädgården. Öppet söndagar, tisdagar, onsdagar, fredagar 2—7, de öfriga dagarna 7—7. Fri entré.

Nyanlågden åren 1897—1903, står den i betydelse Kew Garden i London icke efter. Intressant växtgeografisk afdelning. I orange-rierna rika samlingar af kakteer och palmer.

* * *

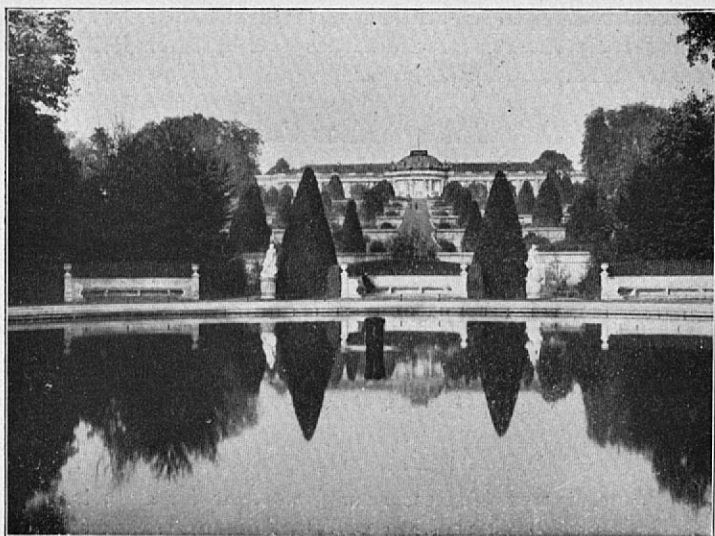
Af Berlins omgifningar lönar sig särskildt ett besök till staden

Potsdam jämte slottet och parken Sanssouci.

Man far dit bekvämast med Wannseebanan (Potsdamer Bahnhof), hvarifrån tåg afgår hvarje timme. I tim. färd. Pris 85 och 50 Pf. Öppet alla hvardagar 10—6, söndagar 11—6. Entré 25 Pf.

Det originella slottet uppfördes år 1745—47 af Fredrik den Store.

Denne bodde nästan ständigt här och hans rum halva till största delen bevarats i deras ursprungliga tillstånd. Utom historiska minnen erbjuda de ett särskildt intresse genom de förtjusande rococo-dekorationerna. Särskildt vackert är biblioteksrummet.

Slottet och parken Sanssouci i Potsdam.

Väster om slottet står den historiska *väderkvarnen*, hvilken ägaren — enligt obevisad tradition — vägrade sälja åt Fredrik den Store.

Das neue Palais

uppfördt 1763. (Inträde se Schloss Sanssouci!).

Endast rummen i södra flygeln kunna beses. I norra flygeln bor keisar Wilhelm II. Beaktansvärda äro Fredrik den Stores rum och „Muschelsaal“.

Grunewald

är berlinarens käraste utfärdsort och erbjuder också främlingen den angenämaste vederkvickelse från stadsbullret. Man far med Stadtbahn till stationen *Grunewald*; härifrån har man en 20-min. härlig promenadtur genom skogen till *Hundekehlesee* och *Restaurant Hundekehle*. Återfärd med elektriska spårvägen genom villakolonin Grunewald.

III. Program för en 2-dagars vistelse i Berlin.

Måndag	kl. 11	ankomst.
"	" 1	middag å Kempinski.
"	" 3	besök i varuhuset Wertheim.
"	" 4	e. m. kaffe å Josty.
"	" 5—½7	Autofärd från Josty genom Bellevuestrasse, Tiergartenstrasse, Grosser Stern, Siegesallee, Königsplatz, Brandenburger Tor, Unter den Linden, Lustgarten till hotellet.
"	" 8—11	i varietén „Wintergarten.“
"	" 11	i „Palais de danse“.
Tisdag	kl. 10—1	museer och andra sevärdheter efter smak.
"	" 2—5	middag i Zoologischer Garten äfvensom besående af parken och djuren samt „Aquarium“.
"	" 5—½8	färd till Grunewald och Hundekehlesee.
"	" 8—11	Lunapark. Souper därstädes.
"	" 11—2	nattcabaret.
"	" 2—4	Café Riche.

Program för en 10-dagars vistelse i Berlin.

Då en detaljerad indelning af en 10-dagars vistelse i Berlin är ändamålslös, så må här endast förslagsvis framställas vissa praktiska kombinationer, af hvilka man kan se, huru man med minsta möjliga tidsförlust kan förena måltiderna med besök af sevärdheter. Aftonprogrammet kan man alldeles ändra efter behag; här anges endast en rad af exempel, huru man kan tillbringa aftonen. De egentliga teatrarna äro här lämnade ur räkningen. De fria eftermiddags-timmarna använder man bäst till promenader och utfärder.

Måndag	Middag hos Kempinski. e. m. varuhus Wertheim. Café Kaiserkeller. Aftonen „Wintergarten“.
Tisdag	F. m. besök i museer. Middag hos Trarbach.

	Café Kerkau. Aftonen Apolloteater. Winzerstuben.
Onsdag	F. m. Riksdagshuset. Tiergarten. Middag i „Rheingold“. Aftonen Eispalast.
Torsdag	F. m. Charlottenburger slott och museum. Middag i Zoologischer Garten. Aftonen Metropolteater och „Palais de danse“.
Fredag	F. m. kungliga slottet. Domen. Tyghuset. Middag i secessionsutställningen. Aftonen Trianonteater och cabaret.
Lördag	F. m. museer. Middag hos Dressel. Aftonen utställningsparken vid Lehrter Bahnhof.
Söndag	F. m. Grunewald. Middag Restaurant Hundekehle. Aftonen Lunapark.
Måndag	F. m. Potsdam. Sanssouci. Middag „Zum Schultheiss“ i Palasthotel vid „Stadtschloss“ i Potsdam. Eftermiddags-kaffe kl. 5—6 hotel Adlon, Unter den Linden. Aftonen „Admiralpalast“.
Tisdag	Vetenskapliga museer. Middag hos Hiller. Aftonen teater.
Onsdag	Afresa.

